HORTENSIA PAPADAT BENGESCU, BETWEEN MEDICINE AND LITERATURE

Simona Liutiev
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Writing about the human body literature can defeat time achieving the illusion of immortality becoming a sublime space. For a lot of writers, the human body is the basis for the psyche and intelectual life.
The richest medical terminology penetrates the Romanian literature with Hortensia Papadat Bengescu's novels, each physical suffering being first of all a moral suffering, somehow anticipating the New Age theories. The last novel, "The Foreigner", renders the most serious of all the diseases, that is the historical one. In a world doomed to extinction by all the physical, moral, social, esthetic expressions, the perpetuation of the species resides only two generations, the individuals are no longer productive and prepare themselves to ascend to a higher level, maybe that of life after death. All five novels of Hallipa's cycle begin under the auspices of sickness and death, a leitmotiv continuously and obsessively reiterated, leitmotiv that leads to the disappearing of the entire generation. None of the characters who vanished arouses remorse, on the contrary, they live the anguish of personal deliverance and that of others. It is an incredible yet authentic universe, because sickness is the only way to ascend to being. Life as it is.

Keywords: medicine, litterature, body writting, intimity

I. Corpul- coordonată a scrisului și construcție matrice a zonei umaniste.

"Când spun trup, nu mă gândesc numaidecât la consistența anatomică, la fiziologie sau la miracolul biologic al existenței. Trupul este gura vorbitoare, mâna și mișcarea, clipirea pleoapei, sufletul, senzațiile, prezența gândului, emoția și atingerea, tăcerea cărnii, acea interioritate rațională și viscerală din care se naște limbajul" [1].

Acum, în posmodernitate, oamenii mai au în comun doar două lucruri: corpul și singurătatea. O afirmație crudă, un strigăt al lui Gh Crăciun, care spune că modelul corporal a devenit miza centrală a ultimelor scrieri pentru că el poate rivaliza cu rațiunea, în capacitatea sa de a cuprinde lumea, dar poate fi privit și ca „o nostalgie după absolutul unității"[2], scrisul în sine fiind o demonstrație a vieții: „Toți suntem bolnavi de această nevroză a cărnii făcută să asiste neputincioasă la propria ei depreciere"[3] Celebră este *Hemografia* lui Nichita Stănescu: „A venit îngerul și mi-a zis: de atâta amar de vreme te veghez să ajungi un om de știință și tu până acum nu ai inventat nimic!/ Cum să nu; am inventat; numai că știința pe care am creat-o este atât de subtilă, încât uneori se confundă cu firescul. Ea se numește hemografia, adică scrierea cu tine însuți."

[1] **Gh Crăciun**, *Frumoasa fără corp*, ed a II-a, Grup Editorial Art, București, 2007, p 367;
[2] **Roxana Sorescu,** *Interpretări-Hortensia Papadat Bengescu sau o variantă a romanului psihologic***,** Editura Cartea Românească, București, 1979, p. 92;
[3] **Idem** p. 93;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

Se pare că perioadă trăită la Constanța i-a deschis Hortensiei Papadat Bengescu aplecarea spre reverie, trăirea prin simțuri, senzorialitatea „apele trezesc din subconștient spaimele și coșmarurile...Pentru femeia de lume, educată în spiritul moralei riguroase a secolului al XIX-lea, marea reprezintă descoperirea corporalității.”[4].

Nietzsche proclama supremația corpului, realizând cea mai neașteptată rocadă a posmodernității științifice „Corpul e o rațiune uriașă, o multitudine cu un singur sens...Tot o unealtă a corpului e și rațiunea ta cea mică, o , frate al meu, căreia îi spui spirit, o mică unealtă și jucărie a marii tale rațiuni. Zici EU și te fălești cu acest cuvât. Însă există ceva mai mare, în care tu nu vrei să crezi: e corpul tău și rațiunea lui cea mare, iar ea nu spune Eu, însă se poartă ca un EU. Unealtă și jucărie sunt simțirea ta și spiritul: dar îndărătul lor stă Sinele. El iscodește tot cu ochii simțurilor, el trage cu urechea spiritului. El locuiește în corpul tău, îți este corp. Există mai multă rațiune în corpul tău decât în cea mai mare înțelepciune a ta”[5].Scrisul este in sine un pact ontologic, iar corporalitatea o ”interfață bergsoniană a ființei între eu și lume”[6]reușind totodată să „salveze corpul de la sacrificiu și dă astfel corporalitate lumii scrise.”[7]Corpul este fundamental în creație, pentru că el face legătura dintre o lume și alta, dintre un autor și altul. ”Trupul garantează sensul lumii”[8] așa cum simțea Gh. Crăciun despre prietenul său Mircea Nedelciu după dispariția acestuia, că a fost înlocuit de cărțile lui.

Corpul se poate transforma într-o temă importantă sau într-o obsesie „numai pentru o ființă cu o mare concentrație de pudoare”[9]. Această intimitate funcțională tratată din prisma teoriilor lecturii, care se bazează pe intimitatea literară, imaginară, restituită ca autentică prin diverse tehnici și proceduri asumate, dar ea își găsește resorul adânc în ceea ce numea Cioran intimitatea cu sine, unitate și eterogenitate „am vrut să fim subiecți și orice subiect înseamnă smulgere din pacea unității”[10]. El proclamă supremația trupului asupra conștiinței, a somaticului și fiziologicului asupra intelectului și rațiunii. ” De când cunosc mai bine corpul, spiritu-mi pare spirit doar simbolic, și tot ce este ”imuabil”, de asemenea, e numai simbol”[11] .

Ion Vartic a scris că Cioran era pe punctul de a descoperi psihanaliza organicului, atât de tare era preocupat de propriile simptome, dar, spre deosebire de Georg Groddeck, vorbește de presiunea corpului asupra psihicului „Corpul bolnav începe să știe de el însuși, se oglindește în sine, devenind lucid, fiindcă organele prind conștiință”[12]. Conștiința unei corporalități precare impune legea, orice boală este un titlu, cel ce trage după sine multă vreme o infirmitate, nu va putea fi luat niciodată drept un veleitar. Într-un anume fel, el s-a realizat... Întotdeauna m-au atras cei obsedați denuditatea cărnii, cei care au pus-o pe tapet: Baudelaire, Swift, Buddha...Carnea atât de evidentă e totuși o anomalie; cu cât te gândești mai mult la ea, cu atât fugi de ea îngrozit și sătul să o cântărești, te îndrepți spre mineral, te pietrifici. Pentru a suporta spectacolul sau ideea cărnii, nu-i suficient curajul: îți trebuie cinism; e perisabilă până la indecență, până la nebunie; nu doar că-i sediul bolilor, ea este însăși o boală, neant incurabil, ficțiune degenerată în calamitate”[13]. Henri Bergson mergea și mai departe separând corpul(spațial)de viață (temporal,

[4]**Laura Filipaș**, *Fantasticul apei în proza românească*, Ed. Pro Universitaria, București, 2012, p. 267-270;
[5]**Friedrich Nietsche**, *Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și nici unul*, Ed. Humanitas, București, 1994, p.89;
[6]**Bergson Henri**., *Despre selectarea imaginilor pentru reprezentare. Rolul corpului. În Materie și memorie*, 1996: 14-17;
[7]**Gh Crăciun.**, *Pactul somatografic*, în Observator cultural, nr. 133;
[8]**Naomi Ionică**, *Celălalt corp*, în Trupul și litera, ed cit,.p. 128;
[9]**Adrian Lăcătuș**, *Însinuată în fibra vieții lui zilnice...*, în Vatra, nr. 1-2/ 2007, p 9;
[10]**Emil Cioran,***A gândi împotrivă-ți*, în *Ispita de a exista*, trad. Emanoil Marcu, Humanitas, București, 1992;
[11]**F.Nietzsche**, cap. Despre poeți, în *Așa grăit-a Zarathustra*, ed cit, p. 187;
[12]**Ion Vartic**, *Cioran naiv și sentimental*, ediția a III-a, Polirom, Biblioteca Apostrof, Iași, Cluj Napoca, 2011, pp. 26-27;
[13]**E. Cioran**, *Tratat de descompunere*, reprodus de Paul Cernat ”Ontologia somatică”, Trupul și litera, p. 209;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

durată), relația dintre corp și spirit fiind una de ritm, considerând că nu senzația, ci acțiunea este motorul percepției „Corpul meu este, așadar, în ansamblul lumii materiale, o imagine care acționează precum celelalte imagini, primind și provocând mișcare, cu singura diferență, poate, că trupul meu pare să aleagă, într-o oarecare măsură, felul în care dă ceea ce primește”[14]. Împotriva fiziologismului și a naturalismului s-a ridicat Husserl, reîntemeind fenomenologia cu sensul actual de ”filosofie ca știință riguroasă”, fără înțelesul de reîncarnare teologică, instaurând supremația conștiinței transcedentale, singura care rezistă oricărei reducții fenomenologice „Conștiința devine conștiință umană de ordin real, numai prin relația sa empirică cu corpul”[15]. Descoperirea corpului este o experiență fizică și somatică, părea a fi „ultima redută în calea ereticilor, anarhiștilor și recalcitranților care vor împânzi filosofia și literatura sec XX”[16]. Profesorul clujean Nicolae Mărgineanu elimină dualismul anacronic psiho-fiziologic „viitorul psihologiei va fi tocmai depășirea dualismului psiho-fiziologic în baza unei concepții biologice, care vede în organism o unitate cu două aspecte, iar nu o realitate fiziologică și o realitate psihologică, socotite ca realități separate[17].

„Miza scrierii trupului nu este numai aceea de a recupera un domeniu al trăirii personale, ci și aceea de a depăși umanitatea, de a lepăda cămașa de forță a eului și a conștiinței și de a capta imagini vitale ale vieții[18]. Literatura poate deveni astfel un spațiu de sublimare, poate învinge materia corporală, corpul devine o fantasmă în pagină și poate învinge timpul, dând iluzia salvării autorului prin avatarizarea cu personajele, nu prin alunecarea în trupul altcuiva. Cu toate acestea, scrisul nu a salvat pe nimeni încă de la moarte fizică, însă toți scriitorii au făcut-o pentru senzația terapeutică de bine, de mai multă siguranță. E un fel de preîntâmpinare a morții, de pregătire pentru momentul ultim, sigurul care nu poate fi simulat altfel, moartea simbolică și renașterea însoțesc orice proces de creație. „Moartea este ultimul adevăr al vieții și de el avem parte toți”[19].

Hortensia Papadat Bengescu, M. Blecher și Emil Cioran și Gheorghe Crăciun sunt scriitorii români care-și asumă corporalitatea somatică ca un fundament al existenței psihice și a vieții intelectuale. Ei știu mai bine decât alții că esența intimității din punct de vedere psihanalitic înseamnă tocmai „această continuitate eterogenă”[20]între corp, suflet și spirit. În anii ’90, Alain Finkielkraut dădea ca exemplu de moduri perdante de a scrie literatură, atât efuziunea subiectivă-autobiografia, cât și literatura devenită propriul obiect-textualismul. Singurul care scapăjudecății aspre a criticului din perioada 1933-1989 este Milan Kundera, pentru care, deși nu există subiecte interzise, nu le abordează sub perspectva propriului eu „Există o mulțime de euri posibile cu care imaginația romancierului, capacitățile sale de cunoaștere pot investi ceea ce el numește egouri experimentale”[21].

Gh. Crăciun se întreba: „Ce altceva este scrisul decât un lichid chimic și organic, o suspensie coloidală în care a fost macerată toată carnea trupului tău, cu creier cu tot? ” [22] și tot el reușea să propună în premieră trei nivele la care se angajează corpul din punct de vedere textual biologic, personal(alter-ego) și somatic(lingvistic), corpul textual fiind unul alfabetizat, iar corpul

[14]**Henri Bergson**, *Matiere et Memoire. Essai sur la relation du corps a l'esprit*, PUF, Paris, 1997, p. 14;
[15]**Edmund Husserl**, *Idees directrices pour une phenomenologie et une philosophie phenomenologique pures*, I, trad P Ricoeur, Gallimard, Paris, 1950, pp. 178-179;
[16]**Barbu Fundoianu**, în Simona Sora *Regăsirea intimității*, Ed. Cartea Românească, București, 2008 , p. 58;
[17]**Nicolae Mărgineanu**, *Psihologia germană contimporană*, în rev. Studii și cercetări psihologice nr. 7/ 1930, Tip Cartea Romanească, Cluj în S. Sora p. 58;
[18]**Cezar Gheorghe**, *Intersecțiile literaturii cu filosofia în opera lui Gh. Crăciun*, Trupul și litera, p. 222;
[19]**Dr. Maria Bâgiu-Marino**, *Oameni și oameni*, S.C. IMP, S.A, Brașov, 2003, p.344;
[20]**Julia Kristeva**, *Pouvoire et limites de la Psychanalyse. La revolte intime*, Fayard, Paris, 1997, p. 93-94;
[21]**Alain Finkielkraut**, *Epanchements subjectifs*, în Autrement, nr 81, 1986, p. 195;
[22]**Gh Crăciun**, Trupul știe mai mult, Fals jurnal la Puppa Russa, 1993-2000, Ed Paralela 45, Pit, 2006, p.40;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

viu fiind nealfabetizat. Apropierea de infernul bolii și al morții provoacă scriitorilor o perspectivă ontologică asupra literaturii, vrând parcă prin scris să radiografieze (mai mult decât să ficționalizeze) acea parte din noi care ne ține captivi, dar care „întotdeauna știe mai mult”[23] și care este monumental în zona incidenței personale cu boala, bătrânețea, moartea, care-ți aduc toate revelațiile cu putință, ” nu înțelegi nimic decât prin durere și degradare”[24]. Ele îl conduc spre adevărul suprem, constatarea ultimă cum că trupul nu este omul care-l încarnează, scriitorul vrea parcă să recupereze prin scris existența și să redea lumea, cartea lui devenind un organism viu, „un spațiu de simulare politropică”[25].

Creștinii spun că durerea este urmarea păcatului săvârșit ce se întinde pe 3-4 generații. Budiștii afirmă că ea este urmarea trăirii unor vieți nelegiuite, fiind măsura karmei fiecăruia. Marii inițiați spun că sufletul își alege viața pe care urmează să o trăiască, durata și felul durerii pe care o va îndura, încă dinainte de naștere, însă întrupându-se uită și se consideră nedreptățit. Un grad insuportabil de suferință e spre a se desăvârși, spre a atinge perfecțiunea, iar ”unele suferințe cântăresc mai mult decât o crimă”[26]

II. INTERFERENȚE ÎNTRE LITERATURĂ ȘI MEDICINĂ

Propensiunea unor scriitori către teme și motive structurale din sfera patologicului, poate fi considerată atât o predispoziție profesională, cât și una de diagnoză somatică.Scrisul este o prelungire somato-tehnologico-literară a văzului, ele se completează și contopesc împreună dând o nouă viziune asupra lumii, o nouă ”somatopoeză”[27]**.**

Sunt numeroase exemplele de scriitori medici: Augustin Buzura, Vasile Voiculescu, Friedrich Schiller, M. Bulgacov, C.D Zeletin,Bourget, Verga, Lampedusa, Cătălin Vasilescu, Thomas Mann, Tolstoi, Dostoievski, Cehov, care au reușit să ficționalizeze cu rafinament suferința, ca nucleu al marii literaturi. Selectarea unei asemenea teme, nu garantează automat scriitorului o producție literară de calitate, pe cât este de dură, necruțătoare, repugnantă, pe atât este de greu de realizat artistic și necesită perioadă de incubație mai mare. Împletirea medicinei cu literatura își află auspiciile în naturalism și fiziologism, când scriitorii și-au depășit aria de acțiune și au intrat invaziv într-un alt domeniu, al științei, realizând o unitate ciudat de firească, monumentală chiar. Cel mai bine sugerează tema versurile soresciene: ”Doctore, simt ceva mortal/ Aici în regiunea ființei mele,/ Mă dor toate organele,/ Ziua mă doare soarele, / Iar noaptea luna și stelele, / Mi s-a pus un junghi în cer/ Pe care până atunci nici nu-l observasem/ Și mă trezsesc în fiecare dimineață/ Cu o senzație de iarnă./ Degeaba am luat tot felul de medicamente, / Am urât și am iubit, am învățat să citesc/ Și chiar am citit niște cărți, / Am vorbit cu oamenii și m-am gândit, / Am fost bun și-am fost frumos.../ Toate acestea n-au avut niciun efect, doctore/ Și mi-am cheltuit pe ele o groază de ani/ Cred că m-am îmbolnăvit de moarte/ Într-o zi/ Când m-am născut”[28]. Cu toții o facem, unii mai grav și murim mai repede, alții mai ușor și o ducem mai mult.(Maria Marino, p 24)

---

[23]**Gh. Crăciun**, *În căutarea referinței***,** Ed. Paralela 45, Colectia 80, Seria Eseuri, Pitești, 1998, p. 242;

[24]**Gh. Crăciun**, *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gh Craciun, coord Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăș, Brașov. 2013*, p.131;

[25]**Gh. Crăciun**, *Mecanica fluidului,* Cartier, Chișinău, 2003, p. 67;

[26]**Geo Bogza**, apud **Bâgiu Marino, Maria,** *Oameni și oameni***,** S.C. Imp. S.A., Brașov, p 53;

[27]**Gh Crăciun***, Mircea Nedelciu și curtea interioară a literaturii. Corpuri netransparente, sociografii narative, tratamente ambulatorii, în Pactul somatografic*, ed cit, p. 74**;**

[28]Marin Sorescu apud. **Maria Bâgiu Marino,** *Oameni și oameni***,** SC Imp SA, Brasov, 2003, p. 24;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

Viața ca destin din perspectiva morții- iată tema marii literaturi și a criticii literare care se respectă, subiect gassetian reluat în secolul trecut de Lopez Ibor în eseul său despre „penetrarea corpului în sfera intimității”[29]. Subiectul se făcuse resimțit în epocă, suportase deja teoretizări din partea sociologului și filosofului Julien Freund, era o stare de spirit generală a sfârșitului de secol XIX, început de secol XX, „oboseala față de viață, prosternarea maladivă, sentimentul decăderii, tristețea sarcastică, deziluzionarea, voluptatea suferinței și grimasa în fața realității”[30] așa că ea nu făcea decât să se alinieze scriitorilor europeni. Supraviețuitoare a unor catastrofe intime, ea elaborează adevărate patologii ale intimității, “în scopul de a reda ordinea unei lumi lipsită de sensul inițial”[31].Ba, mai mult, Hortensia Papadat Bengescu este conștientă că aparține unui climat din care se configura o renaștere: „Oameni cu suflete de Renaștere, trăim cu toții o viață de surescitare și de neastâmpăr psihic în mijlocul enervării evenimentelor. Eu, într-un fel aștept și doresc brutalitatea războiului ca un leac durerilor mele prea subțiri, îmi pregătesc un suflet de soră neobosită a rănilor fizice, de salvatoare de vieți, convinsă că poate sunt mai culpabilă redându-le-o decât flagelul care le-o ia și căutând în pasiunea caritații un vad de scurgere a unei pasiuni neîntrebuințate sau nesaturate în nimic”[32]. Boala este un aspect propriu al vieții, un auspiciu sub amenințarea căruia ne ducem existența, este acea „aprehensiune firească”, iar atâta vreme cât omul este esența vieții și a creației, recte a literaturii, atunci boala de ce nu ar putea fi literatură? De ce ar fi un subiect care exclude opera literară și pe artist? Doar pentru că nu toată lumea gustă opera, aceasta încetează a mai fi artă? Chiar Hortensia Papadat Bengescu vedea boala ca pe ceva atât de intrinsec vieții, încât nici nu i se mai părea că are o predilecție pentru ea, pur și simplu avea ochi medical „un spirit care poseda în chip pregnant privilegiul de a vedea”[33]. ”Nu-mi închipuisem niciodată că aș avea o predilecție către boală, ci aprehensiune firească...mi-a venit sub condei nepremeditat...mărturisesc că am pentru boală și bolnavi o dublă curiozitate: de infirmieră și de medic- ca să zicem așa, căci nu citesc tratate medicale, cum nu citesc nici tratate de psihologie, n-aș avea răbdarea. Am însă răbdarea și pasiunea propriei investigații, o egală curiozitate pentru resorturile fizice ca și pentru cele psihice...Totuși boala și bolnavul nu au fost însă niciodată *însuși* subiectul vreunei lucrări ale mele... Eu, ce-i drept le privesc la lupă sau la microscop, de aici poate au putut apare uneori obsedante”[34]. Noile tendințe, care favorizează transdisciplinaritatea, mergând mult dincolo de paralelisme, influențe, modele, funcții sociale sau culturale, relevă înseși interdependența domeniilor medicale, care suferă recent interpretări din prisma teoriilor New Age, care aduc spiritualitatea și psihologia pe primul plan(Dumitru Constantin Dulcan, Serghei Lazarev, Brian Weiss, Dan Mirahorian, Valeriu Popa, Anatol Basarab, Louise Hay, Doreen Virtue)atât în stabilirea diagnosticului, cât și a cauzelor și terapiilor, boala părând a fi „o formă comandată de autodistrugere”[35]: „Sunt o emotivă. Dar când iau totul în mână, nu pot părtini pe nici un erou, nu pot lua partea nici a vieții, nici a morții, deoarece un simț crud al realului, o cumplită neputință de a vedea realitatea decât așa cum e mă seacă de subiectivism. Lumea și viața rămân a fi organe pentru masa mea de

[29]**Juan Jose Lopez Ibor**, *El descubrimiento de la intimidad y otros ensayos, Coleccion Austral, Espasa-Calpe, Madrid,* 1952, p. 38, reproducere de **Simona Sora**, *Regăsirea intimității*, p. 18;
[30]**Carmen Georgeta Ardelean**, *Hortensia Papadat Bengescu ”marea europeană” a literaturii române.Pledoarii,*Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p.42;
[31]**Simona Sora**, op.cit., p. 34;
[32]**Hortensia Papadat Bengescu,** *Scrisori către Ibrăileanu*, p. 52, scrisoare din 10 iulie 1916;
[33]**Viola Vancea**, *Hortensia Papadat Bengescu: universul citadin repere și interpretări*, Ed. Eminescu, Buc, 1980, p. 40;
[34]**Dan Petrașincu**, *Cu scriitoarea Hortensia Papadat Bengescu despreromanul Logodnicul și despre creație*, în Vremea, anul VIII, nr. 389, 26 mai 1935, reprodus în Romanul românesc în interviuri, Ed.cit., pp. 639-640;
[35]**C.G. Ardelean,** op.cit.p.59;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

disecție”.[36]Cognitivismul și neuroștiințele actuale spun că perceperea si exprimarea realității e condiționată și determinată de structura și patternurile din creierul uman,” extensie și nex al unui corp nou care depășește pura animalitate”[37]**.** Explorarea corpului este una fără nicio milă, una chirurgicală dezvăluind parcă epistema om a lui Foucault: om = corp+ singurătate, dacă corpul poate fi văzut, simțit, singurătatea e universală, comună tuturor. Limita și revelatorul singurătății ontologice a omului post-modern este chiar dragostea, una desacralizată, inventată, a purei biologii, infernul trupurilor**.**

Prin operele Hortensiei Papadat Bengescu pătrunde în literatura română cea mai bogată terminologie medicală, omul fiziologic este prezentat cu o competență oarecum tehnică, din unghiul unui biolog și al unui clinician, care știe că orice suferință a corpului este în prealabil o boală a sufletului. Acest studiu clinic al diverselor maladii nu este deloc gratuit, este un refuz critic, căci în aceste tulburări individuale sunt răsfrânte perturbarile civilizatiei căci purtăm în noi zestrea întregii omeniri bine adăpostită în subconștientul nostru. ”Fiecare om este o istorie spirituală a lumii”[38] sau mai plastic exprimat de Blaga ”în țara fără nume, și tot ce-i trup omenesc va purcede/ să mai învețe o dat/ poveștile uitate ale sângelui. Omul nu-i decât măsura/ unui drum împlinit”[39]

Ultimul roman al ciclului, *Străina*, va fi și dovada celei „mai grave dintre patologii, cea a istoriei”[40]. Magdalena Popescu vedea în operă o sursă virgină și de mare abundență pentru critica psihanalitică, în timp ce Călinescu afirma că „o ființă bolnavă nu reprezintă interes decât pentru clinicieni”.

Oricare ar fi părerile criticilor, cert este că nimeni nu a detectat mai fin, cu mai penetrantă înțelegere stările bolnavilor, într-o lume sortită pieirii prin tot ce exprimă fizic, social, moral, estetic. Filiația lor nu depășește două generații, nu sunt creatori, distrugerea atrage dupa sine, conform regulii ciclicității, o nouă etapă, superioară, de ce nu a vieții după moarte,cu mult mai bună decât orice au trăit și încercat în această viață alocată de scriitoare. Profetul lui Kahlil Gibran întreabă : ””Ați vrea să cunoașteți taina morții? Ci cum veți afla-o, dacă nu căutând-o în inima vieții...Dacă într-adevăr, voiți a contempla spiritul morții, deschideți-vă larg inima spre trupul vieții. Fiindcă viața cu moartea una sunt... Numai când pământul vă va cere ceea ce-i trupesc în voi, veți dansa cu adevărat”[41].

Dacă ne obișnuiam ca abia la final eroul să fie pedepsit prin boală, moarte sau alt necaz, romaneleacestui ciclu încep sub acest auspiciu, și, printr-o „polifonie imitativă a unui leitmotiv suveran proliferat la nesfârșit”[42] duc, cu fiecare cuplu destrămat, inevitabil, la prăbușirea întregii generații, dar fără apăsarea tristeții, ca o eliberare, nicidecum o pedeapsă, exact ca la Edgar Allan Poe ”criza numită viață fusese învinsă”[43]. Nu îi deplângi, nu ți-e teamă că te-ai molipsit, respiri ușurat pentru ei. Dacă nașterea este o durere în doi, împărtășită între mamă și făt, numai moartea este o durere asumată de unul singur. În fața morții toți suntem cu mâinile goale și singuri. Ne predăm pur și simplu. Când venim pe lume, o facem cu pumnii strânși ca semn al voinței de a

[36]**Dan Petrașincu**, *Cu scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu despre romanul Logodnicul și despre creație*, în Vremea, anul VIII, nr. 389, 26 mai 1935, p. 9, reprodus în Romanul Românesc în interviuri, Ed. cit., pp. 636-637;

[37]**Alexandru Mușina,** *Sase cuv cheie pentru proza lui Gh. Crăciun în Trupul și litera, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012,* p 53;

[38]**Maria Bâgiu Marino**, op cit, p 49;

[39]ibidem

[40]**Andreia Roman** *Hortensia Papadat Bengescu-Vocația și stilurile modernității*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2007, p.56.

[41]**Bâgiu Maria Marino,** op.cit**,** p 345;

[42]**Carmen Georgeta Ardelean**, op.cit., p 76;;

[43]**Maria Bâgiu Marino,** op cit, p 122;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

trăi, al izbânzii, iar când murim, deschidem palmele ca semn al predării sau pentru a arăta celorlalți că nu luăm nimic cu noi. A aștepta moartea conștient este terifiant, iar moartea este o eliberare .”Noi suntem tot noi și când învingem și când murim”[44]. Blaga considera că a vorbi despre moarte înseamnă a vorbi despre viață, că a vorbi despre moarte înseamnă a vorbi despre zbor, frumusețe, înălțare, despre firul nevăzut ce-l leagă pe om de Dumnezeu. A tegândi la moarte, înseamnă a te bucura de darul vieții, nu a aștepta trist să vină să te ia. Numai în preajma morții găsești adevărata măsură a vieții. Cei ce zac în spitale, nu mai sunt speriați, o așteaptă, și-o doresc, o jinduiesc. Suferința e cel mai înțelept și aspru dascăl, ea ne deschide ochii spre căile cele mai nebănuite,” prin durere se desparte cerul de pământ în noi”[45].

Războiul nerezolvat dintre masculin și feminin, între stăpân și slugă se transformă în lupta dintre dorință și ură, dintre viață și moarte, dintre autor și personaj. ”Pentru a putea trăi și după ce s-a salvat prin personajul său, autorul trebuie să-l sacrifice”[46]. Căci arta e după Buddha, cea mai sigură rătăcire pe calea mântuirii, iar după Goethe ”cel mai sigur mijloc de a ne rupe de lume și tot cel mai sigur mijloc de a ne lega de ea”[47]

Celor care nu agreează această temă, care refuză să gandească precum copiii „sunt trup și suflet”, le răspunde Nietzsche în „Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și niciunul”: „Disprețuitorii trupului sunt cei pentru care nu există viitor în lume. Ipocriții, inconștienții, infantilii. N-aș vrea să-și schimbe părerea, ci numai să se lepede de corp, un lucru care o să-i amuțească**”.** Opera de artă nu se confundă cu valoarea estetică, ea o include, o depozitează, închide în ea variate forme de valoare estetică și doar una dintre ele poate determina valoarea artistică totală a operei. Opera de artă este un bun, fenomenul estetic este o valoare. “Fiind un produs al spiritului uman, opera de artă este strâns legată de actul creației, de care niciodată nu se poate desface total, între artist și opera sa există o relație organică și este plină de consecințe pentru înțelegerea totală a operei”[48]. Pe de altă parte, Ion Caraion distingea trinitatea literatură, estetică, viață care-i redă / conferă scriitorului vechiul său statut „Lângă atributele fragile, suple, nuanțate ale literaturii, lângă pălăria multicoloră și inteligentă a esteticii, vin să se așeze acum atributele virile, țepoase, dure, intense ale vieții.”[49]. Scriitorul va realiza un desen abstract din amintirile păstrate în piele, un desen intensiv alcătuit din impresiile corpurilor amestecate, tatuaje senzuale invizibile. Literatura a descoperit acest suflet al suprafeței. Scrisul și expresia de orice tip sunt inseparabile de corp. ”Textul este contaminat de corp ”[50]. Pe Hortensia Papadat Bengescu acest tip de scriitură, această alegere o definește, este un fel de *trade mark,* anticipâmd parcă teoriile lingvistice care anunțau disoluția limbajului. ” Litera e moartă, trupul e viu. Așa cum îmi place mie să spun, cuvântul există doar în măsura în care el e corporalizat. Când zic cuvânt, zic de fapt sens. Ei bine, sensul acesta trebuie să țâșnească din carnea ta, din sensibilitatea ta somatică”**[51].**

---

[44]**Maria Bâgiu Marino**, op.cit, p. 126;

[45]Idem, p 313;

[46]**Liliana Truță,** *Aspecte ale androginiei textuale la Gh Craciun*, în *Trupul și litera, ed.cit.,* p 116;

[47]Thomas Mann, *Pătimirile și măreția lui Richard Wagner***,** trad. Alexandru David, Ed Humanitas, Buc, 2013, p.44;

[48]**Victor Iancu**, în *Preocupări literare,* an VII, nr 8-9, august-septembrie 1942, p.458-466, reprodus în **Ivașcu, George și Tănăsescu Antoaneta,** *Cumpăna cuvântului 1939-1945. Mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al doilea război mondial*, Ed. Eminescu, București, 1977, p. 322-323;

[49]**Ion Caraion**, *Războiul artei*, în Orizont, an I, nr 6, 1 februarie 1945**,** p. 5, în George Ivașcu, op.cit, p. 549;

[50]**Cezar Gheorghe**, *Intersecțiile literaturii cu filosofia în opera lui Gh Crăciun*, în Trupul și litera, ed cit, p 215;

[51]**Gh Crăciun,** *În căutarea referinței***,** Ed Paralela 45, Colectia 80, Seria Eseuri, Pitești, 1998, p 242;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

Bibliografie:

1.Ardelean Carmen Georgeta, *Hortensia Papadat Bengescu "marea europeană" a literaturii române.Pledoarii,*Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013;

2.Bâgiu-Marino Maria, *Oameni și oameni*, S.C. IMP, S.A, Brașov, 2003;

3.Bergson Henri, *Matiere et Memoire. Essai sur la relation du corps a l'esprit*, PUF, Paris, 1997;

4.Cioran Emil, *A gândi împotrivă-ți*, în *Ispita de a exista*, trad. Emanoil Marcu, Humanitas, București, 1992

5. Crăciun Gh., *Frumoasa făsă corp*, ed a II-a, Grup Editorial Art, București, 2007;

6.**Crăciun Gh.**, *Pactul somatografic*, în Observator cultural, nr. 133;

7.**Crăciun Gh.**, *Trupul știe mai mult, Fals jurnal la Puppa Russa*, 1993-2000, Ed Paralela 45, Pit, 2006;

8**. Crăciun Gh.**, *În căutarea referinței***,** Ed. Paralela 45, Colectia 80, Seria Eseuri, Pitești, 1998,;

9.**Crăciun Gh.**, *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gh Craciun*, coord Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăș, Brașov. 2013;

10**. Crăciun Gh**, *Mecanica fluidului*, Cartier, Chișinău, 2003;

11.**Filipaș Laura**, *Fantasticul apei în proza românească*, Ed. Pro Universitaria, București, 2012;

12.Finkielkraut Alain, *Epanchements subjectifs*, în Autrement, nr 81, 1986;

13.Husserl Edmund, *Idees directrices pour une phenomenologie et une philosophie phenomenologique pures*, I, trad P Ricoeur, Gallimard, Paris, 1950;

14. **Ibor Juan Jose Lopez**, *El descubrimiento de la intimidad y otros ensayos, Coleccion Austral, Espasa-Calpe, Madrid*, 1952;

15.Ivașcu, George și Tănăsescu Antoaneta, *Cumpăna cuvântului 1939-1945. Mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al doilea război mondial*, Ed. Eminescu, București, 1977;

16. Kristeva Julia, *Pouvoire et limites de la Psychanalyse. La revolte intime*, Fayard, Paris, 1997;

17.**Lăcătuș Adrian**, *Însinuată în fibra vieții lui zilnice...,* în Vatra, nr. 1-2/ 2007;

18.**Mann Thomas**, *Pătimirile și măreția lui Richard Wagner***,** trad. Alexandru David, Ed Humanitas, Buc, 2013,

19. **Nicolae Mărgineanu**, *Psihologia germană contimporană*, în rev. Studii și cercetări psihologice nr. 7, Tip Cartea Romanească, Cluj, 1930;

20.**Mușina Alexandru,** *Sase cuv cheie pentru proza lui Gh. Crăciun în Trupul și litera, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012*;

21.**Nietsche Friedrich**, *Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și nici unul*, Ed. Humanitas, București, 1994;

22.**Papadat Bengescu Hortensia,** *Scrisori către Ibrăileanu*, p. 52, scrisoare din 10 iulie 1916;

23.**Petrașincu Dan**, *Cu scriitoarea Hortensia Papadat Bengescu despreromanul Logodnicul și despre creație*, în Vremea, anul VIII, nr. 389, 26 mai 1935, reprodus în Romanul românesc în interviuri.;

24.**Roman Andreia** *Hortensia Papadat Bengescu-Vocația și stilurile modernității*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2007;

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)

25. Sora Simona*, Regăsirea intimității*, Ed. Cartea Românească, București, 2008 ;

26. Sorescu Roxana, *Interpretări-Hortensia Papadat Bengescu sau o variantă a romanului psihologic***,** Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979;

27.**Vancea Viola***, Hortensia Papadat Bengescu: universul citadin repere şi interpretări*, Ed. Eminescu, Buc, 1980;

28.**Vartic Ioan***, Cioran naiv și sentimental*, ediția a III-a, Polirom, Biblioteca Apostrof, Iași, Cluj Napoca, 2011.

BDD-A24734 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:19 UTC)